

ენათმეცნიერება Linguistic

კოდების გადართვა და ზმნის ლექსიკალიზაციის ნიმუშები მეგრული ენის კორპუსში

რუსუდან გერსამია, ირინა ლობჯანიძე

ილიას სახელმწიფო უნივერსიტეტი
rgersamia@iliauni.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7490-0851>
irina_lobzhanidze@iliauni.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3040-1847>
<https://doi.org/10.52340/lac.2025.35.02>

SJIF 2026: 8.679

პუბლიკაციაში საუბარია, თუ როგორ გამოიყურება ენათა კონტაქტებით მიღებული შედეგები თანამედროვე მეგრულთა მეტყველებაში. კერძოდ, განხილულია კოდების გადართვის ისეთი ნიმუშები, რომლებიც დაკავშირებულია ლექსიკალიზაცი-ასთან. იგი გულისხმობს მორფოსინტაქსური ნიშნების გაზიარებას ენებს შორის და აყალიბებს ჰიბრიდულ ნაერთებს ან მორფოლოგიურად ინტეგრირებულ ფორმებს, რომლებიც მეგრულ ენაზე მეტყველებისას ბუნებრივი ხდება. პუბლიკაციაში განხილულია გრამატიკული ფუნქციის მქონე ბმული მორფემების შერევის საკითხი მეგრული ზმნის მაგალითზე. ანალიზი ეყრდნობა მეგრული ენის კორპუსში (MLC) წარმოდგენილ L2 ზმნებს, რომლებიც, იძებნება 2021–2024 წლებში ველზე, სამეგრელოს ქალაქებსა და სოფლებში, მოპოვებულ ტექსტებში.

მეგრულის ზმნურ ფორმებში ძირეული და აფიქსური მორფემების გაზიარების ორი განსხვავებული ნიმუში გვხვდება: ა) ჩასმა - როცა L2-ის მორფემები (ძირი, ფუძე ან აფიქსი) უცვლელად ჩასმულია მეგრული ზმნის მატრიცაში; ბ) მორფოლოგიური ინტეგრირება - როცა L2-ის მორფემები ზიარდება მეგრულის ზმნის მატრიცაში ცვლილებებით, რასაც აპირობებს მისთვის დამახასიათებელი ფონოტაქტიკური და მორფოტაქტიკური თავისებურებები. ანალიზი აჩვენებს, რომ ნასესხები ლექსიკური ერთეულები და კოდები მორფოსინტაქსურ დონეზე მოცემული ენის მატრიცაში მაინც ამ ენით წინასწარგანსაზღვრულ ფორმას იღებს.

ანალიზით დგინდება, რომ კოდების შერევა მეგრულში არ ნიშნავს მხოლოდ ნასესხები სიტყვებისა თუ კალკების გამოყენებას, არამედ წარმოადგენს საკმაოდ დინამიკურ პროცესს, რომელსაც აქვს საკუთარი ლექსიკური და გრამატიკული წესები, რაც გულისხმობს წყარო ენიდან მომდინარე ენობრივი ელემენტების (ძირი, ფუძე, ზოგჯერ - აფიქსი) მიმღები ენის მორფოსტრუქტურაში ინტეგრირებას. ასეთი ნიმუშები აჩვენებს ენის ტენდენციას ინტეგრირებული ნიმუშებიდან L2-ის მთლიანი ფორმის ჩანაცვლებამდე. ზოგადად, ამგვარი ტენდენციები და მათი შედეგები კი შეიძლება განვიხილოთ, როგორც ენის გაქრობის საფრთხის მარკერები.

საკვანძო სიტყვები: კოდების გადართვა, ლექსიკალიზაცია, მეგრული ზმნა

მეგრული ენის კორპუსი (MLC) (გერსამია, ლობჯანიძე, 2022) წარმოადგენს მეგრულენოვანი ტექსტების, აუდიო და ვიდეო მასალის მრავალმხრივ ციფრულ რესურსს. ტექსტები (დიალოგები, მონათხრობი ამბები, ზღაპრები და სხვ.) მოპოვებულია ველზე 2022–2024 წლებში სამეგრელოს ქალაქებსა და სოფლებში ინტერვიუების გზით.¹ ვიდეო-აუდიო მასალის ქრონომეტრაჟი არის 58 სთ; სულ ჩაწერილია 83 რესპონდენტი; ჩაწერილი მასალა თემატურად მრავალფეროვანია. ტექსტებში დაცულია დიალექტური, ასაკობრივი და გენდერული ბალანსი. კორპუსში გადატანამდე სავსე მასალა ლექსიკურად და მორფოლოგიურად დამუშავებულია FLEx-ის პროგრამაში. ჯამურად - 150 ტექსტი, 9 255 წინადადება, 12 ათასამდე ზმნა.

ჩვენი პუბლიკაციის მიზანია, დავადგინოთ, თუ როგორ გამოიყურება ენათა კონტაქტებით მიღებული შედეგები თანამედროვე მეგრულთა მეტყველებაში. კერძოდ, განვიხილოთ კოდების გადართვის ისეთი ნიმუშები, რომლებიც დაკავშირებულია **ლექსიკალიზაციასთან** (congruent lexicalization), რომელიც გულისხმობს **მორფოსინტაქსური ნიშნების გაზიარებას ენებს შორის** და ის ეხება **ბმულ მორფემებს**, როგორც ფლექსიურს, ისე დერივაციულს (Poplack 1980). ანალიზისას მნიშვნელოვანია მატრიცა ენისა (Matrix language) (L1) და ჩართული (ჩაშენებული) ენის (Embedded language) (L2) ცნებები, რომლებიც ორი ენობრივი სახესხვაობის სწორედ ერთდროულ არსებობას გულისხმობს და აქვს შერევის პრინციპები [Myers-Scotton 1993: 229; Auer & Muhamedova 2005:36]. უმნიშვნელოვანესია, რომ ლექსიკალიზაცია არის არა შემთხვევითი, არამედ წესებზე დაფუძნებული მოცემულობა, რაც კარგად ასახავს გრამატიკულ შეზღუდვებს და შეპირობებულია სოციოლინგვისტური ფაქტორებით [Gumperz, 1982; Poplack, 1980].

ლექსიკალიზებული შერევა აყალიბებს ჰიბრიდულ ნაერთებს ან მორფოლოგიურად ინტეგრირებულ ფორმებს, რომლებიც მეგრულის გამოყენებისას ბუნებრივი ხდება. აღნიშნული პუბლიკაციის ფარგლებში ვიხილავთ გრამატიკული ფუნქციის მქონე ბმული მორფემების შერევის საკითხს მეგრული ზმნის მაგალითზე.

მეგრული ზმნა კატეგორიების სიმრავლით გამოირჩევა; მათი უმრავლესობა ზმნაში მარკირებულია [კარტოზია და სხვა: 2010; ქირია და სხვა: 2015]. ბმული მორფემები (მათ შორის ფონეტიკური ჩანართები და კლიტიკები) განლაგებულია როგორც ძირის მარცხნივ, ისე ძირის მარჯვნივ.

ზმნური პრეფიქსების მორფოსინტაქსური ჯაჭვი: უარყოფის ნაწილაკი (-7) > დადასტურებითი ნაწილაკი (სრული ასპექტი) (-6) > ზმნისწინი (-5) > იმპერფექტივის ნიშანი (-4) > თურმეობითის ნიშანი (-3) > პირის ალომორფები (-2) > ქცევა / გვარი / კაუზატივი / პოტენციალისის ნიშნები (-1) - R (ძირი).

ზმნური სუფიქსების მორფოსინტაქსური ჯაჭვი: R (ძირი) > აუგმენტი (+1), თემის ნიშანი (+2) > გვარი /კაუზატივის ნიშანი /თემატური სუფიქსი (+3) > პოტენციალისის / პასივის, თურმეობითის ნიშანი (+4) > მწკრივის სავრცობი (დრო, ასპექტი) (+5) > პარადიგმის ნიშანი / კავშირებითის ნიშანი (+6) > პირისა და რიცხვის ნიშნები (+7) > ემფატიკური ხმოვანი (+8) > პირობითი კილოს ნიშანი (+9) > კლიტიკები [მოდალური ნაწილაკები, კავშირები] (+10-დან) (გერსამია, ლობჯანიძე, 2026).

FLEx-ის მონაცემთა ბაზაში ზმნურ ლექსიკაში ძირეული და აფიქსური მორფემების გაზიარების ორი განსხვავებული ნიმუში გვხვდება: ა) **ჩასმის სტრატეგია** - როცა L2-ის მორფემები (ძირი, ფუძე ან აფიქსი) უცვლელად ჩასმულია მეგრული ზმნის მატრიცაში; ბ) **მორფოლოგიური ინტეგრირება** - როცა L2-ის მორფემები ზიარდება L1-ის მატრიცაში ცვლილებებით, რომელსაც აპირობებს L1-ისთვის დამახასიათებელი ფონოტაქტიკური და მორფოტაქტიკური

¹ ნაშრომი ქვეყნდება საქართველოს შოთა რუსთაველის ეროვნული სამეცნიერო ფონდის მხარდაჭერით (გრანტი FR-21-993).

თავისებურებები. ანალიზი აჩვენებს, რომ „ნასესხები ლექსიკური ერთეულები და კოდები მორფოსინტაქსურ დონეზე მოცემული ენის მატრიცაში მაინც ამ ენით წინასწარგანსაზღვრულ ფორმას იღებენ“ [Myers-Scotton 1993].

ა) ჩასმის სტრატეგია. მაგალითები (1) და (2) აჩვენებს, რომ მეგრული ზმნების პრეფიქსულ ნაწილში ჩნდება მორფემები, რომლებიც ფონეტიკური ინვენტარით, გრამატიკული ფუნქციითა და ზმნის სტრუქტურაში მათი პოზიციით (პრეფიქსია ან სუფიქსი) საზიაროა ქართული ზმნის მორფემებთან; ზმნის ძირი სხვა ენის [L2 / ქართული - მაგ. (1) და L2 / რუსული - მაგ. (2)] ლექსიკური ფონდის კუთვნილებაა; ვინაიდან ზმნის სუფიქსური ნაწილიც მეგრულია, მატრიცა, რომელშიც ჩაისმის ძირი, წარმოადგენს მეგრული ზმნის მორფოლოგიურ ჩარჩოს.

(1) ა-გრძელ-ენ-ქ „აგრძელებ“

APPL-გრძელი: L2-TS-S2sg

(2) დო-ვ-ტაჩილ-ან-ქ „ვლესავ“

PRV-S1-ლესვა: L2-TS-S1sg

გარდა ასეთი შემთხვევებისა, ზმნის მორფემული შედგენილობიდან ზიარდება ქართული ზმნისწინები და თემატური სუფიქსები. მაგალითი (3)-ში მეგრულის მატრიცაში ჩასმულია ქართული ზმნისწინიანი *განვითარ-* ფუძე, მაგალითი (4)-ში კი ქართული ძირი თემატურ /-ებ/ სუფიქსთან ერთად: *ქმნ-ებ-*

(3) ვა-განვითარ-დ-უ „არ განვითარდა“

NEG-განვითარ : L2-PASS-S3sg

(4) ი-ქმნ-ებ-უ-უ-დ-უ „იქმნებოდა“

PASS-ქმნა-TS : L2-PASS-TS-IMPF-SUBJ3sg

მაგალითი (4)-ში ერთდროულად არის ასახული ორი თემატური სუფიქსი, ქართული /-ებ/ და მეგრული /-უ/, რომელიც ვნებითის მაწარმოებელ /ი- -უ/ კონფიქსს მოსდევს. ზმნის დაშლისას, წესით, ქართული ნიშანი არ უნდა გამოვყოთ, თუმცა ქართული და მეგრული ენების საერთო გრამატიკული (ზმნური პარადიგმის) წესის თანახმად, უღლების სისტემის მეორე სერიაში ზმნას ორივე თემატური სუფიქსი ჩამოშორდება, რჩება ძირი: *ქმნ-* : *ში-ი-ქმნ-უ* (AOR) „შეიქმნა“, რაც ადასტურებს, რომ ქართული სუფიქსის ფუნქცია პარადიგმაში აქტიურია. ის კვლავ ერთვის ზმნას მესამე და მეოთხე სერიებში.

მეგრული ენის კორპუსში იშვიათია ნიმუშები, როცა ქართული მორფემა ფუნქციასთან ერთად ზიარდება მეგრულში. ასეთი შემთხვევები განიხილება მორფემის *სესხების* მაგალითად, რაც ენებში ძალზე იშვიათია. მაგალითი (5) აჩვენებს, რომ მეგრული ზმნის სტრუქტურაში ქართულის გავლენით ჩნდება პრეფიქსი /გვ-/, რომელიც ქართულში ობიექტური პირის მრავლობითობის გამომხატველი პრეფიქსული მორფემაა. მეგრულში კი პირველი ობიექტური პირის მრავლობითობა ამ სახით არ აღინიშნება, არამედ ამ ფუნქციით გამოყენებულია სხვა ენობრივი მექანიზმები, კერძოდ, მრავლობითობის ფუნქცია ობიექტური წყობის ზმნაში გამოიხატება სუბიექტური პირის მრავლობითობის ნიშნით. ამგვარი მექანიზმები ბილინგვთა აზროვნებაში არასაკმარისად აღიქმება და იშვიათად (სულ 10-მდე მაგალითში), მაგრამ მაინც ჩნდება *შემავსებლის ფუნქციით: გვიყვებოდუ „გვიყვებოდა“; გვარჩილე „გვესმის“; გვილუნანო „გვაქვსო“; გვიწეენს „გვიწევს“; ვავაჩერინეს „ვერ ვავაჩერეთ“...*

(5) გვ-ი-ყვ-ებ-უ-უ-დ-უ „გვიყვებოდა“

OIPL:L2-APPL-მოყოლა: L2-TS: L2-PASS-TS-IMPF-S3sg

იშვიათ შემთხვევებში, მეგრული ზმნის სტრუქტურაში პირდაპირ ჩაისმის ქართული ზმნისწინები (მაგ., და-, ა-, გან-, ჩა-, წარ-), რომლებიც ტექსტებში ზოგჯერ ვარიანტების სახითაც არის წარმოდგენილი: მაგ., და- : დო-, დუ-; გან-: გაან- და ა.შ. მაგალითი (6)-ში უცვლელად არის გაზიარებული ქართული ზმნისწინი /აღ-/, რომელიც წარმოდგენილია ქართულ ლექსემაში *აღ-სრულება*, ხოლო მაგალითი (7)-ში ქართული /გა-/ ზმნისწინი, რომელიც არის ქართული გა-

ვრცელება ფორმის მორფემული ნაწილი, თუმცა ის მეგრულში ფონეტიკურად ტრანსფორმირებულია შემდეგი საფეხურების გავლით: /გა-/ > /გო-/ > /გუ-/.

(6) ად-ი-სრულ-ინ-უ „აღსრულდა“

PRV: L2-სრულ: L2-TS-S3sg

(7) გუ-ვ-ა-ვრცელ-ი-კო „გამეგრელებინა“

PRV-S1-APPL-ვრცელ: L2-PM-COND

ბ) **მორფოლოგიური ინტეგრირება.** ბევრი ნასესხები ან შერეული ერთეული ნაწილობრივ ინტეგრირდება მეგრულ მორფოლოგიაში. ქართული ძირები ხშირად შერწყმულია მეგრულ აფიქსებთან ან ფლექსიურ დაბოლოებებთან, რაც ქმნის ჰიბრიდულ ზმნურ ფორმებს. მაგალითი (8) მეგრულ (L1) და ქართულ (L2) მორფემათა შერევის ისეთი შემთხვევაა, როცა ჩართული ენის ელემენტები ჩვეულებრივ კი არ ჩაისმის მატრიცა ენის ზმნის მორფოსტრუქტურაში, არამედ გარდაქმნილია მეგრულის მორფოტაქტიკისა და ფონოტაქტიკის წესების (გერსამია: 2022) შესაბამისად:

(8) ა-თმ-ა-ბ-დ-ნიშნ-ენ-ქ „აღვნიშნავ“

PRV-IMPV-PRV: L2-S1-PRV: L2-ნიშნ-TS-S1sg

მაგალითი (8)-ში ქართული ძირია **ნიშნ-**, რომლის ზმნისწინიანი ფუძეა **ად-ნიშნ-**; მეგრულის მორფოტაქტიკის წესის თანახმად, S1-ის ალომორფი /ბ-/ მეტათეზისურად გადასმულია ქართულ /აღ-/ ზმნისწინის შიგნით და ხლეჩს მას: **ა-ბ-დ-ნიშნ-**; ქართული ზმნისწინი დესემანტიზირებულია, რაზეც მიუთითებს ზმნის ანლაუტში იმავე ფუნქციის მეგრული /ა-/ ზმნისწინის დართვა (8). ასეთი ჰიბრიდული ნაერთის შემთხვევაში /ა/ და /ღ/ უნდა მოინიშნოს, როგორც ერთი ელემენტის შემადგენელი ინვენტარები. ეს ფორმა (8) აერთიანებს ქართული ზმნის ძირს **-ნიშნ-** მეგრულ ფლექსიურ მორფოლოგიასთან. ასეთი მაგალითები აჩვენებს, რომ კოდის შერევა მოქმედებს მორფემულ დონეზეც, რაც ავლენს გრამატიკულ ადაპტაციას და არა შემთხვევით მონაცვლეობას.

რომ შევაჯამოთ, მეგრული ენის კორპუსში L2-ით აღნიშნული კოდის შერევის, კონკრეტულად - ლექსიკალიზაციის, შემთხვევების ანალიზი, ვნახავთ, რომ ის მეგრულში არ ნიშნავს მხოლოდ ნასესხები სიტყვებისა თუ კალკების გამოყენებას, არამედ წარმოადგენს საკმაოდ დინამიკურ პროცესს, რომელსაც აქვს საკუთარი ლექსიკური და გრამატიკული წესები, რაც გულისხმობს წყარო ენიდან მომდინარე ენობრივი ელემენტების (ძირი, ფუძე, ზოგჯერ - აფიქსი) მიმღები ენის მორფოსტრუქტურაში ინტეგრირებას. ინტეგრირებული მორფოლოგია აჩვენებს ენის ტენდენციას დროთა განმავლობაში ინტეგრირებული ნიმუშებიდან L2 სტრუქტურის გამოყენებამდე, ანუ მთლიანი ფორმის ჩანაცვლებამდე. ამგვარი ტენდენციები და მათი შედეგები კი შეიძლება განვიხილოთ ენის გაქრობის საფრთხის მარკერებად.

ლიტერატურა:

გერსამია, რ., ლობჟანიძე, ი., - მეგრული ენის კორპუსი (MLC) (ვერსია 1) [მონაცემთა ბაზა]: <https://xmf.iliauni.edu.ge/> (რედ. 2022 წლის 4 აპრილი).

გერსამია, რ., ლობჟანიძე, ი., - მეგრული ენის ფორმალური გრამატიკა FLEX-ში (ელექტრონული ფორმატი ხელნაწერის უფლებით). 2026.

კარტოზია გ., გერსამია რ., ლომია მ., ცხადაია თ., - მეგრულის ლინგვისტური ანალიზი. თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“, 2010. 699 გვ.

ქირია, ჭ., ეზუგბაია, ლ., მემიშიში, ო., ჩუხუა, მ., - ლაზურ-მეგრული გრამატიკა. I. მორფოლოგია. თბილისი: გამომცემლობა „მერიდიანი“. 2015. 1070 გვ.

Auer, J. C. P., Muhamedova R., - ‘Embedded language’ and ‘matrix language’ in insertional language mixing: Some problematic cases: *Rivista di Linguistica*. 17.1. 2005. pp. 35-54

Gersamia, R., - The morphonemics of verbal prefixes in Megrelian. In Nora Boneh, Daniel Harbour, Ora Matushansky, and Isabelle Roy, editors, *Construire sur les décombres de Babel: Building on Babel’s Rubble*. Presses Universitaires de Vincennes (PUV), Paris 8. 2022. pp 37– 59.

Gumperz, J. J., - *Discourse Strategies*. Cambridge: Cambridge University Press. 1982

Myers-Scotton, C., - *Social Motivations for Codeswitching: Evidence from Africa*, Oxford: Clarendon Press. 1993.

Poplack, Sh., - Sometimes I’ll Start a Sentence in Spanish y Termino en Espanol: Toward a Typology of Code-switching.” *Linguistics* 18(233-234). 1980. 581-618.

Rusudan Gersamia, Irina Lobjanidze

Ilia State University

rgersamia@iliauni.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0001-7490-0851>

irina_lobzhanidze@iliauni.edu.ge

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-3040-1847>

<https://doi.org/10.52340/lac.2025.35.02>

SJIF 2026: 8.679

Code-Switching and Patterns of Verbal Lexicalization in the Megrelian Language Corpus

Abstract

This publication examines how the effects of language contact are manifested in the speech of contemporary Megrelian speakers. In particular, it discusses patterns of code-switching associated with lexicalization. This process involves the sharing of morphosyntactic features between languages and results in hybrid compounds or morphologically integrated forms that become natural in Megrelian speech. The study focuses on the mixing of grammatical linking morphemes, using the Megrelian verb as a case study.

The analysis is based on L2 verbs attested in the Megrelian Language Corpus (MLC), which were identified in texts collected during fieldwork conducted between 2021 and 2024 in towns and villages of Samegrelo.

Two distinct patterns of sharing root and affixal morphemes can be observed in Megrelian verbal forms:

- a) insertion, where L2 morphemes (root, stem or affix) are inserted unchanged into the Megrelian verbal matrix; and
- b) morphological integration, where L2 morphemes are incorporated into the Megrelian verbal matrix with modifications motivated by the language’s characteristic phonotactic and morphotactic features.

The analysis shows that borrowed lexical items and mixed codes, even at the morphosyntactic level, ultimately take on forms determined by the matrix language. It also demonstrates that code-mixing in Megrelian is not limited to the use of loanwords or calques; rather, it is a highly dynamic process governed by its own lexical and grammatical rules. This process involves the integration of linguistic elements originating in the source language like roots, stems and sometimes affixes into the morphostructure of the recipient language.

Such patterns reveal a tendency that ranges from integrated forms to the replacement of entire forms by L2 material. More generally, these tendencies and their outcomes may be regarded as markers of language endangerment.

Keywords: Code-Switching, lexicalization, Megrelian verb

რეცენზენტი: პროფესორი ალექსანდრე კოვტუნი